

SKARB Z GŁOGOWA

Znalezisko i jego zawartość.

Skarb z Głogowa jest jednym z najwspanialszych skarbów monet z (XI)-XII-XIII wieku w Polsce i Europie. Znalezisko odkryto przypadkowo 23 października 1987 roku, kiedy dwaj mieszkańcy Głogowa, pracujący na terenie ogródków działkowych „Wenecja” na osiedlu Piastów Śląskich w Głogowie, natrafili na kilkadziesiąt starych monet. O swoim odkryciu powiadomili Dyrektora Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Głogowie mgr Leszka Lenarczyka. Na miejsce odkrycia przyjechali archeolodzy: Zenon Hendel, Wacław Pogorzelski i Krzysztof Czapla. Wówczas okazało się, że w ziemi zalegała ogromna ilość starych monet. Zostały one zabezpieczone i przewiezione do głogowskiego muzeum. Po przeliczeniu okazało się, że w odkrytym skarbie znajdowało się w sumie 20 638 starych monet, kilka tysięcy ich fragmentów oraz siedem sztabek i jedna bryłka srebra. Udało się również zabezpieczyć kilka (łącznie 10) drewnianych klepek z naczyń, w których monety zostały ukryte¹.

Pod względem liczby monet skarb z Głogowa jest również jednym z największych w Polsce i Europie. Jego dokładną analizę przeprowadzili prof. Stanisław Suchodolski (UW), redaktor naczelny „*Wiadomości Numizmatycznych*” wraz z ówczesnym pracownikiem muzeum mgr Zbigniewem Wilczewskim². Ustalili oni, że monety pochodzą z XII oraz z początków XIII wieku. Łączna waga skarbu przed konserwacją to: 6884,742 g, z czego waga monet wynosi 6065,472 g, nie licząc sztabek srebra, które ważą odpowiednio: 201,76; 187,75; 121,99; 112,77 (z przytwierdzonymi 4 monetami); 110,9; 73,3; 4,29; oraz bryłka (grudka) srebra o wadze 2,74 g. Skarb z Głogowa był pierwotnie jeszcze większy, jednak dużą część monet zrabowano jeszcze przed przybyciem archeologów na miejsce odkrycia. Zaginionych monet mogło być nawet kilka tysięcy. Zostały one sprzedane prywatnym kolekcjonerom z Polski i zagranicą oraz pojawiły się one na aukcjach numizmatycznych. Część z tych monet zakupiona została przez muzea m.in. w Warszawie, Łodzi i Wrocławiu³.

Ukryte w ramach skarbu z Głogowa, srebro ważyło, prawie 7 kg, co stanowiło odpowiednik ok. 34 grzywien srebra w średniowieczu. Była to w owym czasie znaczna suma, za którą można było nabyć jedną wieś lub kilkadziesiąt sztuk bydła⁴.

¹ S. Suchodolski, Z. Wilczewski, *ANEKS. Skarb monet z XII i początku XIII wieku (Informacja wstępna)*, w: WN, R. XXXVI, 1992, z.3-4 (141-142), s. 121;

² Tamże, s. 121;

³ *Skarb z Głogowa. Hoard of Glogów. Hotfund aus Glogau. Katalog wystawy numizmatycznej*, Krystian Książek, red. Prof. Borys Paszkiewicz, Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie, Głogów 2010, s. 7

Wyżej wymienieni badacze nie są jedynymi autorami opisującymi skarb z Głogowa. Ich prace inwentaryzacyjne skarbu oraz interpretujące znalezisko ukazały się w latach 1990-1992⁵, kolejne, najobszerniejsze opracowanie powstało z okazji prezentacji całego skarbu przez Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie w 2010 roku⁶.

Z rozpoznania skarbu z Głogowa wynika, że najmłodsze monety w skarbie pochodzą z pierwszej połowy XIII wieku. Zdecydowana większość monet datuje się na drugą połowę XII wieku, a najstarsze, pojedyncze egzemplarze, zostały wybite pod koniec XI wieku. Trzon skarbu stanowią drobne, wybijane z dwóch stron monety denarowe przy stosunkowo niedużym udziale jednostronnych brakteatów. Dominują w skarbie monety z ziem polskich, głównie śląska, jedynie kilkadziesiąt numizmatów, (co najmniej 33 egz.) pochodzi z sąsiedniej Rzeszy, w większości z Saksonii oraz po kilka sztuk z Austrii i Łużyc⁷.

Wśród monet polskich dominują monety księcia śląskiego BOLESŁAWA I WYSOKIEGO (1163-1201) i księcia raciborsko-opolskiego MIESZKA I PŁĄTONOGIEGO (1163-1211), których udział w całym skarbie wynosi ok. 86% monet. W skarbie znajdują się także monety książąt polskich: BOLESŁAWA III KRZYWOUSTEGO (1102-1138), WŁADYSŁAWA II WYGNAŃCA (1138-1146) i BOLESŁAWA IV KĘDZIERZAWEGO (1146-1173), księcia śląskiego HENRYKA I BRODATEGO (1201-1238) oraz wojewody kujawskiego PIOTRA WSZEBOROWICA (1195-1202)⁸.

Z monet obcych w skarbie znalazły się monety: arcybiskupów: KONRADA I VON QUERFURT z Magdeburga (1134-1142) i KONRADA I VON ABENSBERG z Salzburga (1106-1147) oraz margrabiów: LEOPOLDA III austriackiego (1095-1136), SOBIESŁAWA II czeskiego (1173-1180) jako margrabiego Górnych Łużyc i ALBRECHTA I NIEDŹWIEDZIA z Marchii Północnej (1123-1170). Mimo niewielkiej liczby są one bardzo

⁴ K. Książek, *Skarb z Głogowa* [Informator do wystawy], Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie, b.d.w., s. nlb 2; *Skarb z Głogowa*, dz. cyt. s. 7; D. Ejzenhart, M. Nabiałem, *Siła nabywcza pieniądza na Śląsku w okresie średniowiecza*, w: *Biuletyn Numizmatyczny*, nr 1 (375), 2010 s. 8-9; Wg S. Suchodolskiego i Z. Wilczyńskiego w oparciu o „Księgę Henrykowską” (R. Gródecki, wyd. Poznań-Warszawa 1949) **w połowie XIII wieku ok. 7 kg srebra będące równowartością ok. 34 grzywien (przyjmując wartość 1 grzywny krakowskiej w XIII wieku na 240 denarów) to w przybliżeniu ekwiwalent: „3-4 koni rycerskich albo 25 koni zwykłych lub 74 krów, albo też jednej lub dwóch wsi”, przy czym wartość konia rycerskiego wahała się od 1400 do 2000 denarów, a jednej krowy od 70 do 90 denarów**; J. Kurpiewski, *Zarys historii pieniądza polskiego*, Warszawa 1988 s. 20;

⁵ Z. Wilczewski, *Wstępna informacja o skarbie monet wczesnośredniowiecznych z Głogowa – próbka statystyczna*, w: *PMMAiEŁ. Seria numizmatyczno-konserwatorska*, 9, 1989 [1990], s. 117-124; S. Suchodolski, *Zmiany chronologii i atrybucji monet polskich z XII/XIII wieku w świetle skarbu z Głogowa*, w: *WN R.XXXVI*, 1992, z. 3-4 (141-142) s. 105-120; S. Suchodolski, Z. Wilczewski, dz. cyt. s. 121-130;

⁶ *Skarb z Głogowa*, dz. cyt.;

⁷ *Skarb z Głogowa*, dz. cyt. s. 9;

⁸ *Skarb z Głogowa*, dz. cyt. s. 9;

zróznicowane pod względem typologicznym. Odnotowano wśród nich nieznane wcześniej typy monet⁹.

Kolejna grupa monet to obiekty anonimowe o nieustalonym pochodzeniu. Większość z tych monet wystąpiła w niewielkich lub wręcz śladowych ilościach (monety nieokreślone, zwinięte po 2, 3, 4 sztuki – 18 zwojów, monety nieczytelne 175 egz.)¹⁰.

Niemonetarną część skarbu stanowiły: sztabki srebrne oraz krążki nie wybite – tzw. blankiety [niem. schrötling] – 5 egz.) i bryłka srebra. Sztabki srebrne w średniowieczu stosowano do większych transakcji handlowych, gdy użycie drobnych monet byłoby uciążliwe. We wczesnym średniowieczu sztabki i placki srebrne często pojawiają się w skarbach monet, jednak w XII i XIII wieku są już bardzo rzadkie¹¹.

Po wstępnej analizie monety poddane zostały zabiegom czyszczącym i konserwatorskim. Trwały one wiele lat i objęły dotychczas jedynie całe monety. Kilka tysięcy połamanych fragmentów monet pozostaje nadal w konserwacji. W 1998 roku w Muzeum Archeologiczno-Historycznym w Głogowie otwarto stałą wystawę skarbu z Głogowa przygotowaną pod kierunkiem Jerzego Dymytryszyna. Zaprezentowano na niej 301 wyselekcjonowanych numizmatów ze skarbu, reprezentujących prawie wszystkie rozpoznane typy monet, sztabki srebrne a także klepki z naczyń, w którym ukryto skarb. Pokazano również kilka monet nie należących do skarbu, ale będących w tym czasie w obiegu (użyczonych przez Muzeum Miedzi w Legnicy) oraz kilka tłoków menniczych z Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Stworzono również makietę warsztatu menniczego¹².

Badania w oparciu o skarb z Głogowa.

Prace konserwatorskie nad skarbem trwały od 1988 do 1995 roku. Ich zakończenie pozwoliło na bardziej szczegółowe przebadanie skarbu. Niewiele znamy tekstów źródłowych, które byłyby pomocne przy odtworzeniu systemu oraz obiegu pieniężnego w Polsce na początku XIII wieku. Większość hipotez na ten temat tworzona jest na podstawie znalezisk, ich datowania oraz analizy wyobrażeń i napisów znajdujących się na stemplach monet, ich wagi i – rzadziej – składu kruszcowego. Odkrycie i analiza skarbu z Głogowa umożliwiły prof. Suchodolskiemu na ustalenie początku niezależnego mennictwa książąt dzielnicowych¹³.

Wcześniej ten okres w dziejach mennictwa polskiego był bardzo słabo przebadany, a datowanie i atrybucja wielu typów monet tamtych czasów były czysto hipotetyczne i nie

⁹ *Skarb z Głogowa*, dz. cyt. s. 9;

¹⁰ *Skarb z Głogowa*, dz. cyt. s. 9; S. Suchodolski, Z. Wilczewski, dz. cyt. s. 124;

¹¹ *Skarb z Głogowa*, dz. cyt. s. 9;

¹² *Skarb z Głogowa*, dz. cyt. s. 9;

¹³ S. Suchodolski, *Zmiany chronologii*, dz. cyt. s. 105-120; *Skarb z Głogowa*, dz. cyt. s. 9-10;

wytrzymały próby czasu¹⁴. Odkryta przez prof. Suchodolskiego prawidłowość, że **imiona na monetach polskich książąt dzielnicowych często nie dotyczą ich rzeczywistych emitentów, ale upamięniają ich ojców**, otworzyła nowy etap badań nad mennictwem tego okresu.

Badania nad skarbem prowadził także profesor Borys Paszkiewicz w trakcie pracy nad książką: „*Pieniądz górnośląski w średniowieczu*”. Skupił się, co prawda, na monetach górnośląskich, te jednak miały znaczny udział w skarbie z Głogowa. Badania prof. Paszkiewicza, choć prowadzone na niewielkiej w skali skarbu grupie monet (800 sztuk) dostarczyły bardzo ciekawych informacji m.in. odkrycia hebrajskich napisów na monetach przypisywanych Mieszkowi I Płatonogiemu¹⁵. Profesor Paszkiewicz dokonał również korekty ustaleń prof. Suchodolskiego, dotyczących początków mennictwa dzielnicowego.¹⁶

Obaj profesorowie sygnalizowali konieczność kompleksowego zbadania wszystkich monet zgromadzonych w skarbie, gdyż wspomniane publikacje nie wyczerpały jego potencjału badawczego.

Oprac. J. Feduszka

¹⁴ K. Stronczyński, *Dawne monety polskie dynastii Piastów i Jagiellonów*, cz. II *Monety pierwszych czterech wieków w porządek chronologiczny ułożone i opisane*, Piotrków 1884 s. 83-101 i 189; *Skarb z Głogowa*, dz. cyt. s. 10;

¹⁵ B. Paszkiewicz, *Pieniądz górnośląski w średniowieczu*, Lublin 2000 s. 107-108;

¹⁶ B. Paszkiewicz, dz. cyt. s. 110; Tenże, *Początki polskiej monety dzielnicowej. Kilka spostrzeżeń*, w: WN, R. XLVIII, 2004, z 1 (177), s. 2-5;